

Kotirinteen lastensuojelu- yksikkö

Esteettömyys selvitys

Hyvinvointia
yhdessä.

Sisällysluettelo

1	Yleistä.....	3
2	Fyysisen esteettömyyden huomiointi lastensuojeluyksikössä.....	4
2.1	Esteettömyys ja liikkuminen sisätiloissa	4
2.2	Esteettömyys ja liikkuminen ulkotiloissa.....	5
3	Aistiesteettömyyden huomiointi lastensuojeluyksikössä	7
3.1	Visuaalinen aistiesteettömyys	7
3.2	Ääniympäristö.....	8
3.3	Tunto- ja hajuaisti.....	9
3.4	Tilasuunnittelu ja turvallisuus.....	10
3.5	Käyttäjäkokemuksen huomioiminen, arviointi ja seuranta	10

1 Yleistä

Esteettömyydessä on kyse ihmisten moninaisuuden huomioimisesta osana rakennetun ympäristön suunnittelua, toteuttamista ja kunnossapitoa. Rakennushankkeeseen ryhtyvän on huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon tässä hankkeessa erityisesti lasten kannalta. Keusoten vastuullisuusohjelmassa (Keusote AV 7.3.2024 § 10) on huomioituna esteettömyyden rinnalla saavutettavuus: asiakkailta tai asukkailla on oltava pääsy tietoon, edistettävä heidän toimintakykyään digitaalisessa ympäristössä. Esteettömyydessä ja saavutettavuudessa on pohjimmiltaan kyse samasta asiasta – mahdollisuudesta käyttää jotain asiaa tai palvelua.

Lastensuojeluyksikköä suunnitellessa fyysisen esteettömyyden lisäksi korostuu aistiesteettömyys kohdetta ja asiakasryhmää ajatellen. Suunnitteluvaiheessa lastensuojeluyksikön esteettömyyden huomioiminen on tärkeää, ja erityisesti aistiesteettömyys on olennainen osa viihtyisyyden ja turvallisuuden varmistamista. Aistiesteettömyys tarkoittaa ympäristön suunnittelua niin, että tilat ovat mahdollisimman selkeitä, rauhallisia ja miellyttäviä kaikille aisteille. Tämä on erityisen tärkeää lapsille, joilla on aistiyliherkkyksiä, autismikirjon häiriöitä, ADHD tai muita neuropsykiatrisia erityispiirteitä.

Aistiesteettömyys yhdistää esteettömyyden ja aistit. Aistiesteettömyydessä suunnitellaan ja muokataan ympäristöä aistien näkökulmasta siten, että löydetään ratkaisuja aivojen kuormituksen palautumiselle – tasapaino aktivoivien ja rentouttavien tekijöiden välillä. Aistikuormituksen keventäminen aistiesteettömällä ympäristöllä on erityisen tärkeää, kun neuropsykiatrisiin häiriöihin liittyy aistien säätelyn haasteita. Toimintaympäristössä eri asiat voivat joko nostaa kuormittuneisuutta tai toimia palauttavasti. Täten on karsittava haittaavia ärsykeitä ja hyödynnettävä onnistumisia ja toimintakykyä kohentavia ratkaisuja. Erityisesti ympäristössä on kiinnitettävä huomioita taustaaäniin, tuoksuihin, visuaalisiin virikkeisiin, valaistukseen, lämpötilaan, vedon tunteeseen sekä materiaalien ja kalusteiden tuntumaan.

Tähän asiakirjaan on koottu esteettömyyden kannalta tärkeimpiä asioita tiivistetysti. Esteettömyysvaatimukset tarkentuvat ja täydentyvät suunnittelun edetessä.

Esteettömyyttä suunniteltaessa pitää huomioida voimassa olevien lakien ja asetusten lisäksi seuraavat ohjeet ja määräykset:

- Maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL, 752/2023) 117 e § (958/2012)
- Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä 2018
- Esteetön rakennus ja ympäristö -opas 2019
- 241/2017 | Suomen säädöskokoelma | Finlex, valtioneuvoston asetus esteettömyydestä
- Esteettömyys, Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä

- RT 103141 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö
- RT 103027 Portaat ja luiskat
- RT 09-11280 Induktiosilmukka kuulovammaisten apuvälineenä
- Standardit, ohjeet Standardi SFS-EN 60118-4 määrittelee induktiosilmukan tekniset vaatimukset. Induktiosilmukka standardia on käsitelty syvällisemmin tämän oppaan teknisessä osassa.
- Suomalainen INDUKTIOSILMUKKAOPAS, Kuuloliitto ry
- RT 103366 Palomies- ja evakuointihissit
- Esteettömän ympäristön suunnitteluohjekortit 1–8
 - <https://helsinkikaikille.hel.fi/ohjeita-esteettömyyden-toteuttamiseen/valtakunnalliset-ulkoalueita-koskevat-ohjeet/#esteettoman-rakentamisen-suraku-ohjeet>
- Autismiliiton esteettömyysohjelma
- Ulkotilojen esteettömyyden SuRaKu -kartoitus- ja arviointiopas
- Autismiliiton esteettömyysohjelma
- Keusote Vastuullisuusohjelma

2 Fyysisen esteettömyyden huomiointi lasten-suojeluyksikössä

2.1 Esteettömyys ja liikkuminen sisätiloissa

- Kaikkiin tiloihin on esteetön pääsy
- Kulkuväylät:
 - Jos kulkuväylä on leveydeltään alle 1 500 millimetriä, kulkuväylällä on oltava vähintään 15 metrin välein kääntymistila, jonka halkaisija on vähintään 1 500 millimetriä.
 - Kulkuväylällä on tukikaiteita tai käsijohteita
 - Kulkuväyliä valaistus on hyvä, tasainen ja häikäisemätön
 - Kulkua on ohjattu lattiamerkinnöillä ja valaistuksella
- Kynnyksettömät ovet kaikissa tiloissa.
- Pyörätuolia ja apuvälineitä käyttäville lapsille suunnitellut tilat.
- Rakenteellisilla ratkaisuilla mahdollistetaan ja tuetaan lapsen ja nuoren omatoimista selviytymistä ja kunnioitetaan itsemääräämisoikeutta
- Varusteet ja kalusteet tulee suunnitella ja sijoittaa sekä pyörätuolin käyttäjien, lyhytkasvuisten henkilöiden että täysikasvuisten, kävelevien henkilöiden kannalta sopivalle korkeudelle.
- Ovien tulee olla jokaiselle helppokäyttöisiä. Oven vapaa leveys vähintään 850 mm.
- Sivulta tai ylhäältä ulottuvat esteet, jotka eivät ulotu alas asti, ovat vaarallisia, ja niitä ei hyväksytä tiloissa.
- Wc-tilat:

- Tiloihin on esteetön pääsy
- Tulee olla tarpeellinen määrä WC- ja pesutiloja, joissa on halkaisijaltaan vähintään 1 500 millimetriä vapaa tila. Kiinteät kalusteet on sijoitettava vapaaseen tilaan nähdessä, että liikkumisesteinen henkilö voi käyttää niitä. Lisäksi wc-istuimen toisella puolella on oltava vapaata tilaa vähintään 800 millimetriä. Wc-tilassa on hälytysjärjestelmä.
- Pukeutumis-, sauna- ja peseytymistilat
 - Tiloissa on riittävästi vapaata tilaa avustajan ja/tai apuvälineen kanssa toimimiseen (pukeutumistila: 2100 mm x 2100 mm; peseytymistila: 1500 mm x 1500 mm, suihkupaikan mitat 1300 mm x 1300 mm tai 900 mm x 1600 mm; sauna: vähintään kahden suihku- tai saunapyörätuolin vaatima tila (2 x ø 1300 mm) sekä halkaisijaltaan vähintään 1500 mm vapaata tilaa).
 - Pukeutumistilassa on säilytys-/sijoituspaikka pyörä- ja suihkutuoleille
 - Pukeutumis- ja peseytymistilojen yhteydessä on määräysten mukainen esteetön wc

2.2 Esteettömyys ja liikkuminen ulkotiloissa

Piha-alue:

- Sisäänkäynnin läheisyydessä on liikkumisesteisten autopaikkoja, joilta on esteetön pääsy kulkuväylälle
- Saattoliikenteelle on varattu pysähtymispaikka (esim. taksit) sisäänkäynnin läheisyyteen
- Polkupyörien säilytysalue sijaitsee pääsisäänkäynnin lähellä, selvästi kulkuväylien ulkopuolella
- Piha-alue on valaistu tasaisesti
- Rakennuksen sisäänkäynti on helppo hahmottaa ja merkitty opasteella
- Piha-alueen kulkuväylät ovat riittävän leveitä koneelliselle puhtaanapidolle (min. 2300 mm)
- Piha-alueen kulkuväylät ovat kovia ja tasaisia
- Kulkuväylien kaltevuus on määräysten mukainen
- Ulkotiloissa selkeät opasteet ja ohjaus
- Ajoneuvo- ja kevytliikenne
 - molemmille omat erilliset kulkuväylät
- Sisäänkäyntien läheisyydessä on esteettömiä autopaikkoja, joilta on esteetön pääsy kulkuväylälle. Tällaisen autopaikan on oltava vähintään 3 600 millimetriä leveä ja vähintään 5 000 millimetriä pitkä ja se on merkittävä liikkumisesteisen henkilön tunnuksella.
- Polkupyörien säilytysalue sijaitsee sisäänkäyntien lähellä, kulkuväylien ulkopuolella.
- Saattoliikenne:
 - toimiva ja turvallinen

- Saattoliikenteelle (esim. taksi) on varattu pysähtymispaikka/-alue, sisäänkäyntien läheisyyteen ja samaan yhteyteen on varattu paikka penkille
- Piha-alueen kulkuväylät ovat helposti havaittavia, pinnaltaan tasaisia, kovia ja luistamattomia
- ulkotilojen riittävät varoitusaluemerkinnät esim. portaiden alkamis- ja päättymiskohdissa
- huolehdittava ettei kasvillisuus vaikuta negatiivisesti esteettömyyteen
- ettei ylläpidolliset toimenpiteet esim. lumen kasaaminen häiritse esteetöntä kulkua ulkotiloissa. Esteettömyys huomioidaan huollon tukipalvelusopimuksessa siten, että ylläpito huolehtii esteettömyydestä eri vuodenaikoina
- Luiskat:
 - Luiska on kaltevuudeltaan korkeintaan 5 % [1:20] (katettu tai sulana pidetty korkeintaan 8 % [1:12,5]) ja leveydeltään vähintään 900 mm.
 - Luiska on helposti havaittava, suora, pinnaltaan tasainen, kova ja luistamaton
 - Luiskan molemmin puolin on katkeamattomasti jatkuvat käsijohteet.

Pääsisäänkäynti:

- Rakennuksen sisäänkäynnit erottuvat rakennuksen julkisivusta selkeästi
- Rakennuksen ulko-oven avautumispuolen etäisyys seinän sisänurkasta tai muusta kiinteästä esteestä on oven ulkopuolella oltava vähintään 400 millimetriä.
- Ulko-oven edessä olevan tasanteen on oltava vähintään 1 500 millimetriä leveä ja vähintään 1500 millimetriä pitkä, jossa sähköpyörätuolilla on mahdollisuus kääntyä ja samanaikaisesti avata ovi.
- Kulkuväylät mitoitetaan siten, että kaksi pyörätuolia voi kohdata, jolloin minimileveys on 1800 mm.
- Kulkuväylillä olevat kääntymispaikat mitoitetaan sähköpyörätuoleilla käännettäviksi, jolloin minimihalkaisija on 2500 mm.
- Kulkuväyliä pinoissa ei hyväksytä yli 20 mm epätasaisuuksia. Pintamateriaaleina ei saa käyttää esim. nupu-, mukula- tai noppakiveä.
- Sisäänkäyntikatoksessa tulee olla riittävä määrä esteettömiä istuimia
- Portaat:
 - Katetun tai lämmitetyn ulkoportaan etenemä on vähintään 300 mm ja nousu enintään 160 mm (Kattamattoman tai lämmittämättömän ulkoportaan etenemä on vähintään 390 mm, nousu enintään 130 mm)
 - Portaiden molemmin puolin on katkeamattomasti jatkuvat käsijohteet
 - Portaiden askelmien etureunassa on kontrastiraidat ja portaat erottuvat ympäristöstään
 - Ovea edeltävä tasanne on vähintään 1500 mm leveä ja 1500 mm pitkä

3 Aistiesteettömyyden huomiointi lastensuojeluyksikössä

Aistiesteettömyyden periaatteena lastensuojeluyksikössä toimii **rauhallinen ympäristö**, jossa vältetään ylikuormittavia aistiärsykeitä. **Tilat ja toiminnot on selkeästi jaoteltu**, ja jokaiselle tilalle on määritelty oma käyttötarkoituksensa. Tiloissa on **mahdollisuus yksityisyyteen ja rauhoittumiseen**: tarjotaan tiloja, joissa voi välttyä liialliselta ärsykkeeltä.

- Aistiesteettömyyden huomioiminen luo ympäristön, jossa lapset ja nuoret voivat tuntea olonsa turvallisiksi, rauhallisiksi ja hyväksytyiksi.
- Mahdollistaa paremman keskittymisen, stressinhallinnan ja osallistumisen arjen toimintoihin.

Tilasuunnittelu ja yleiset periaatteet:

- **Toimintojen erottelu:**
 - **Yhteiset tilat** (ruokailu, oleskelu) sijoitetaan erilleen makuuhuoneista ja rauhoittumistiloista. Yhteisten tilojen suunnittelussa käytetään valo-, ääni- ja väriratkaisuja, jotka rajaavat tai rauhoittavat osan tilaa tarkoituksenmukaisesti, vaikka tila olisi fyysisesti valvonnan kannalta samaa, esim. käytävän jatkeena.
- **Aistiärsykkeiden minimointi:**
 - Vältetään tilojen ylikuormitusta visuaalisilla, äänellisillä ja hajuaistia häiritsevillä tekijöillä.

3.1 Visuaalinen aistiesteettömyys

Värit ja valaistus:

- Käytetään **pehmeitä, neutraaleja ja luonnollisia sävyjä, jotka eivät aiheuta visuaalista ylikuormitusta**; vältetään räikeitä värejä, häiritseviä kuviointeja sekä häikäiseviä pintoja.
- Asennetaan **säädettävät valaisimet**, joissa voi muuttaa kirkkautta ja värilämpötilaa (lämpimänsävyiset valot ovat yleensä rauhoittavampia).
- Vältetään **vilkkuvia tai häikäiseviä valoja**
- Tilat suunnitellaan niin, että luonnonvaloa on sisätiloissa mahdollisimman paljon ja kaikista tiloista saadaan näkymiä ulos tai luonnonvalaistuihin tiloihin. Ikkunat ovat mahdollisuus myös peittää esim. pimennysverhoilla. Huomioidaan myös **auriongon valon häikäisevä vaikutus** eri vuodenaikoina.

Tilan mitoitus ja muoto

- Tilan koon ja muodon tulee olla sopiva käyttötarkoitukseensa

- Tila tulee olla helposti hahmotettavissa
- Tavaroiden säilyttämiseen tulee olla riittävästi esim. kaappeja, jotta tilat pysyvät helpommin siistinä

Kontrastit ja selkeys:

- Käytetään **selkeitä kontrasteja** lattioiden, seinien ja ovien välillä tilojen hahmottamisen helpottamiseksi.
- Opasteet ovat hyvin näkyviä ja yksinkertaisia; tarvittaessa käytetään myös **selko-kieltä, kuvia ja symboleja**.

Hälytys- ja turvajärjestelmät:

- Visuaaliset hälytykset (esim. vilkkuva valo) ovat riittävän selkeitä, mutta eivät aiheuta paniikkia.

3.2 Ääniympäristö

Vaatimusten mukaisella ääneneristävyydellä mahdollistetaan tilojen tehokas samanaikainen käyttö. Tilakohtaisesti on noudatettu ilmaääneneristysvaatimuksia, lisäksi on huomioitu askeläänieristys, taustamelu, LVIS-melu ja ulkopuolinen melu.

Akustisella suunnittelulla mahdollistetaan hiljaisen työskentelyn ja enemmän ääntä synnyttävän työskentelyn samanaikaisuus sekä tilakohtaisesti tarkoituksen mukainen akustiikka.

Alakattomateriaalit ovat ääntä tehokkaasti vaimentavia (absorptioluokka A). Myös seinäpinoilla on käytetty ääntä vaimentavia materiaaleja erityisesti korkeassa keskusaulassa.

Äänieristys:

- Käytetään **äänieristettyjä ovia ja seiniä** erityisesti asiakashuoneissa, neuvottelutiloissa sekä kaikissa niissä tiloissa, joissa käsitellään asiakastietoja
- Akustiset paneelit yhteisissä tiloissa vähentävät kaikua.

Ääniympäristön hallinta:

- Hiljaisia tiloja tarjotaan niitä tarvitseville (asiakashuoneet).
- Melunlähteitä, kuten ilmanvaihtokoneita, sijoitetaan mahdollisimman kauas asuintiloista.
- Taustamelua voidaan vähentää käyttämällä esimerkiksi **pehmeitä mattoja, verhoja ja muita ääntä vaimentavia materiaaleja**.
- **Äänieristys:**
 - Hyvä akustiikka vähentää hälyä ja kaikua, erityisesti yhteisissä tiloissa.
 - Äänieristetyt ovet ja seinät tarvittaessa.

- **Taustamelun hallinta:**
 - Minimoi jatkuvaa melua tuottavat laitteet (esim. ilmanvaihtokoneet).
 - Hiljaiset alueet tai rauhoittumistilat niille, jotka tarvitsevat taukoa ärsykkeistä.
- **Induktiosilmukat:**
 - Jos tilassa esim. kokous- tai ravintolasalissa, opetustilassa tai muussa vastaavassa kokoontumistilassa tai yleisön palvelutilassa on äänentoistojärjestelmä, siinä on oltava induktiosilmukka tai muu vastaava äänensiirtojärjestelmä.

Rakennus tulee ääneneristävyyksiltään ja huoneakustisilta ominaisuuksiltaan noudattaa seuraavia dokumentteja (tässä järjestyksessä):

- Ympäristöministeriön asetus rakennuksen ääniympäristöstä YMA 796/2017
- Valtioneuvoston päätös 993/1992
- Ympäristöministeriön ohjetta rakennuksen ääniympäristöstä
- Standardi SFS5907 Rakennusten akustisista luokituksista

3.3 Tunto- ja hajuaisti

Pintamateriaalit:

- Valitaan **miellyttävän tuntuiset ja ei-liukkaat materiaalit** lattioihin ja kalusteisiin, vältetään karheita ja epämiellyttävältä tuntuja pintoja (esim. kylmyys)
- Pehmeät, helposti puhdistettavat materiaalit kalusteissa

Kalusteet ja esineet:

- Pyöristetyt kulmat ja pehmeät materiaalit lisäävät turvallisuuden ja mukavuuden tunnetta.

Ilmanvaihto:

- **Hyvä ilmanvaihto**, jotta tiloissa ei ole voimakkaita tai häiritseviä hajuja
- Mahdollisuus **raikkaaseen ilmaan**
- Asetettavat vaatimukset ovat:
 - Rakennustyön puhtausluokka P1
 - Ilmanvaihto-osien puhtausluokka M1
 - Ilmanvaihtojärjestelmän puhtausluokka P1
 - Rakennuksen sisäilmaluokka S2/S3
 - Materiaalien päästöluokka M1
- Suunnittelussa käytettävät S2/S3-laatuluokan min. tavoitearvot:
 - huonelämpötila, talvi 21–22 °C
 - huonelämpötila, kesä 23–25 °C
 - ilman nopeus, talvi (+ 21 °C) 0,17 m/s

- o ilman nopeus, kesä (+ 25 °C) 0,25 m/s
- o hiilidioksidin enimmäisarvo 1200 ppm (2200 Mg/m³)
- o ulkoilman miniarvo jokaisessa tilassa 6–8 l/s hlö

Hajusteettomuus:

- Käytetään allergiaystävällisiä, hajusteettomia puhdistusaineita ja hygieniatuotteita.
- Tilojen tuoksuttomuutta seurataan säännöllisesti.
- Varataan aikaa min. 1 kk rakennuksen tuuletukselle, ennen kuin tilat otetaan käyttöön

3.4 Tilasuunnittelu ja turvallisuus

Turvalliset ja esteettömät kulkureitit:

- Koko yksikössä on **kynnysvapaus**, ja ovet ovat **riittävän leveitä** (vähintään 90–100 cm) pyörätuolien ja muiden apuvälineiden kulkemista varten.
- **Selkeät poistumistiet** ja hätäuloskäynnit, jotka ovat esteettömiä ja helposti hahmotettavia kaikille käyttäjille.

Poistumistiet ja hätäjärjestelmät:

- **Visuaaliset hälytysmerkit** ja kirkkaat **ääni- ja valohälytykset** varmistavat turvallisuuden
- **Rauhoittumistilat**, joissa on mahdollisuus olla turvassa ilman ylikuormittavia aistiärsykkeitä

3.5 Käyttäjäkokemuksen huomioiminen, arviointi ja seuranta

Suunnitteluvaiheessa tulee osallistaa **asiantuntijoita (esim. aistiesteettömyyteen perehtyneitä suunnittelijoita)**, **henkilökuntaa** sekä mahdollisuuksien mukaan **lapsia ja nuoria, jotka tulevat tiloja käyttämään**.

Henkilökunta koulutetaan **aistiesteettömyyden perusteisiin** ja otetaan mukaan suunnittelun arviointiin.

Lapset ja nuoret osallistuvat suunnittelun arviointiin sekä pääsevät myös itse osallistumaan suunnitteluun ja valintoihin (esim. värimaailma, koristeet ja oma taide).

Palautetta kerätään **säännöllisesti** kaikilta asukkailta ja henkilökunnalta, jotta voidaan arvioida tilojen toimivuutta ja tehdä tarvittavaa jatkuvaa parantamista.

Lähteet:

Puustjärvi Anita, Danner Päivi, Niutanen Ulla 2024. Mistä apua aistitiedon käsittelyn vaikeuksiin? Teoksessa Anita Puustjärvi (toim.) Aistitiedon käsittelyn vaikeudet. Ymmärrystä ja sujuvampaa arkea. Jyväskylä: Santalahti - kustannus. 332–342.

Puustjärvi Anita, Danner Päivi, Niutanen Ulla 2024. Miten tuetaan toimintakykyä, kun reagointi aistimuksiin on yliherkkää? Teoksessa Anita Puustjärvi (toim.) Aistitiedon käsittelyn vaikeudet. Ymmärrystä ja sujuvampaa arkea. Jyväskylä: Santalahti - kustannus. 343–366.

Salminen Sirkka-Liisa 2024. Aistiesteettömyyttä lastensuojeluun. Opinnäytetyö. Savonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla: <http://www.theseus.fi/handle/10024/875449>